

УДК 37.035.7 (477)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ковальчук І.С., викладач
кафедри іноземних мов

Житомирський державний технологічний університет

У статті висвітлені технології критичного мислення у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах. Автором досліджуються питання технологій критичного мислення під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Розкрито сутність сімох технологій критичного мислення, які були використанні автором, а саме: «Який Ваш рейтинг?», «Ваші пріоритети», «Твердження особистості», «Основні етапи», «Мозкова атака», «Асоціювання» та «П'ятихвилинне есе». Професійно-комунікативна компетентність майбутніх офіцерів є важливим чинником підвищення ефективності виконання ними службових завдань. Використання зазначених технологій створювало сприятливі можливості для формування в курсантів навичок критичного мислення, які пов'язані з умінням добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, а також викладати результати її аналізу в стислій формі як під час онлайн-курсу, так і під час аудиторних занять.

Ключові слова: професійно-комунікативна компетентність, технології, технології критичного мислення, майбутні офіцери, гуманітарні дисципліни.

В статье освещены технологии критического мышления в формировании профессионально-коммуникативной компетентности будущих офицеров в процессе изучения гуманитарных дисциплин в высших военных учебных заведениях. Автором исследуются вопросы технологий критического мышления при изучении дисциплин гуманитарного цикла. Раскрыта сущность семи технологий критического мышления, которые были использованы автором, а именно: «Каков Ваш рейтинг?», «Ваши приоритеты», «Утверждение личности», «Основные этапы», «Мозговая атака», «Ассоциирование» и «Пятиминутное эссе». Профессионально-коммуникативная компетентность будущих офицеров является важным фактором повышения эффективности выполнения ими служебных задач. Использование указанных технологий создавало благоприятные возможности для формирования у курсантов навыков критического мышления, связанных с умением добывать, обрабатывать и использовать информацию из разных источников, а также выкладывать результаты ее анализа в сжатой форме как во время онлайн-курса, так и во время аудиторных занятий.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная компетентность, технологии, технологии критического мышления, будущие офицеры, гуманитарные дисциплины.

Kovalchuk I.S. THE USAGE OF THE CRITICAL THINKING TECHNOLOGIES DURING THE PROFESSIONAL-COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE OFFICERS BY MEANS OF HUMANITARIAN DISCIPLINES IN HIGHER MILITARY EDUCATION INSTITUTIONS

This article presents the technologies of critical thinking during professional-communicative competence formation of future officers by means of humanitarian disciplines in higher military educational institutions. The author examines the issues of critical thinking technologies during the study of the humanitarian disciplines. The essence of the seven technologies of critical thinking used by the author, namely "What's Your Rating?", "Priority Ladder", "Human Bias Graph", "Milestones", "Brainstorming", "Association" and "Short essay". The professional-communicative competence of future officers is an important factor in improving the efficiency of their job performance. The usage of these technologies created favorable opportunities for the formation of cadets' critical thinking skills that are related to the ability to extract process and use information from various sources, and to present the results of its analysis in a concise form both during the online course and during the classroom lessons.

Key words: professional-communicative competence, technologies, technologies of critical thinking, future officers, humanitarian disciplines.

Постановка проблеми. Пріоритетними завданнями професійної підготовки офіцерів до участі в міжнародних операціях із підтримання миру та безпеки є підготовка освічених, професійно мобільних вій-

ськових фахівців, спроможних ефективно діяти в позаштатних ситуаціях і непередбачуваних обставинах під час виконання своїх обов'язків, а також відповідати рівню оперативної, технічної підготовки та бути

сумісними з арміями інших держав, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях [2]. Вивчення досвіду участі українських військовослужбовців у міжнародних миротворчих операціях із підтримання миру та безпеки свідчить про деякі недоліки в їхній підготовці [5, с. 255]. Насамперед це недостатня професійно-комунікативна підготовка, що негативно впливає на ефективність їхньої діяльності та на імідж країни в цілому. З огляду на специфічні особливості професійної діяльності майбутніх офіцерів високий рівень професійно-комунікативної компетентності (далі – ПКК) є необхідною умовою проведення військових операцій майбутніх офіцерів Збройних Сил України (далі – ЗСУ).

Технологіями формування ПКК майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін є інтерактивні технології навчання, які проводяться в різних режимах і на різних опорах.

Наш експеримент показав ефективність використання інтерактивних технологій формування професійно-комунікативної компетентності, такої, як пізнавальна та комунікативна діяльність, яка передбачала певну мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен курсант відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Оскільки суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх курсантів, майбутні офіцери мали можливість використання власного досвіду під час обговорення та розв'язання проблемних фахових питань [1, с. 78]. Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемних ситуацій, вирішення певних проблем у різних режимах (парних, групових, командних, мікрогрупах). Під час використання інтерактивних технологій усі курсанти групи працюють одночасно, мають змогу корегувати відповіді один одного, що стимулює пізнавальну діяльність курсантів, заохочує їх до самостійного навчання й поповнення недостатніх знань, які створюють стійкий пізнавальний інтерес до формування ПКК.

Наші дослідження також довели, що формування ПКК на інтерактивній основі дозволяє проявити спрямованість під час вивчення гуманітарних дисциплін, що забезпечує конкурентоздатність і мобільність освіченого офіцера під час виконання завдань у ЗСУ, готовність жити й працювати в умовах неперервних змін.

Постановка завдання. Використані інтерактивні технології критичного мислення

як мислення вищого порядку спиралися на інформацію, усвідомлене сприйняття власної інтелектуальної діяльності та діяльності інших, передбачали розвиток здатності курсантів аналізувати навчальну інформацію з позиції логіки й особистісного підходу з метою використання отриманих результатів як щодо стандартних, так і щодо нестандартних ситуацій і проблем, а також здатність ставити нові запитання, знаходити аргументи, приймати незалежні продумані рішення.

Вклад основного матеріалу дослідження. Основними елементами критичного мислення є самостійність, етапність (починається з постановки питання й подальшого визначення проблеми), переконливість аргументації, застосування певних прийомів, які в сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію опрацювання інформації; обґрунтованість (передбачається використання відповідних критеріїв – положень, які бере до уваги критично мисляча людина, оцінюючи ідеї в процесі їх аналізу), що сприяє ефективному формуванню всіх виділених нами вмій ПКК [3, с. 18].

Робота майбутніх офіцерів у різних режимах інтерактивного навчання передбачала як дослідження курсантами певної теми, так і розроблення предметного проекту з певної теми, яка виконується шляхом інтерактивної взаємодії між ними. Результатом такого навчання стало не засвоєння фактів або чужих думок, а вироблення власних суджень через застосування до інформації певних прийомів мислення, яке вимагало від курсантів достатніх навичок оперування доказами та формулювання умовиводів, здатності знаходити й інтерпретувати оригінальні документи та джерела інформації, аналізувати аргументи, обґрунтовувати висновки міцними доказами.

Наше дослідження показало, що курсанти не намагалися уникнути розв'язання проблем, а навпаки, були вмотивовані до її обговорення разом, щоб досягти спільного консенсусу.

Ми використовували технології критичного мислення, які (услід за А. Умінською) ми використовували на чотирьох етапах [4].

Перший етап – актуалізація знань, пробудження інтересу до теми, визначення мети вивчення конкретного матеріалу.

Другий етап – осмислення нової інформації, критичне читання та письмо.

Третій етап – роздуми чи рефлексія, формування власної думки стосовно професійно-комунікативної компетентності.

Четвертий етап – узагальнення й оцінка інформації (проблеми), визначення спосо-

бів її розв'язання, з'ясування власних можливостей [4, с. 123].

1. Технологія критичного мислення «Який Ваш рейтинг?» (“What’s Your Rating?”).

Ця технологія застосовується після першого онлайн-модуля курсу “How To Become A Model Contemporary Officer” («Як стати ідеальним сучасним офіцером») для оцінювання запропонованої ситуації шляхом порівняння зі стандартом поведінки військовослужбовців, прийнятим у суспільстві. Курсанти, оцінюючи власні риси, звички, погляди, порівнюють їх зі стандартами поведінки військовослужбовців закордоном і позначають результат порівняння на шкалі цінностей.

Наприклад, на занятті з історії курсантам ВВНЗ було запропоновано порівняти історію розвитку української армії й армії США, при цьому відмітити рівень професійно-військової підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ на проходження військової служби в зонах бойових дій.

2. Технологія критичного мислення «Ваші пріоритети» (“Priority Ladder”).

Ця технологія використовувалася двічі – в індивідуальному та груповому режимах для зіставлення об'єктів чи явищ із метою визначення пріоритетів.

Курсантам пропонується визначити власні пріоритети серед запропонованих цінностей і розташувати їх на відповідних щаблях. Кожен курсант індивідуально розставляє свої пріоритети, працюючи з онлайн-курсом, а потім під час роботи в групах усі думки зіставлялися й обговорювалися.

Наприклад, на занятті зі світової літератури курсантам було запропоновано зіставити думки літераторів щодо тих чи інших військових конфліктів і їх відображення у світовій літературі (О. Задорожній «Збройний конфлікт міжнародного характеру», Г. Перепелиця «Военно-політичний конфлікт: методологія дослідження та врегулювання», Р. Артимяк «Війна та конфлікт», Ю. Буравков «Локальні війни та збройні конфлікти сучасності», Дж. Девіс «Захист майбутнього гібриду в театрі бойових дій», А. Уткін «Світова холодна війна»).

3. Технологія критичного мислення «Твердження особистості» (“Human Bias Graph”).

Ця технологія спрямована на виявлення можливого упередженого ставлення до запропонованих тверджень і оцінювання власних позицій. Курсанти визначаються щодо своїх позицій у запропонованих проблемних професійно значущих ситуаціях і відображають свою згоду чи незгоду з певними твердженнями на схемі.

Наприклад, на занятті з англійської мови курсантам було запропоновано оцінити спеціально-військову термінологію англійською мовою для розвитку своїх професійно-комунікативних умінь під час ведення миротворчих операцій закордоном. Під час чергового модуля онлайн-курсу “How To Become A Model Contemporary Officer” («Як стати ідеальним сучасним офіцером») курсанти мали можливість подивитися відеофрагменти спільних військових навчань (Сі Бриз, Репід Трайдент, Флеймінг Сврд, Кембріан Патрол, Платинум Ігл, Сейбер Гардіан), послухати коментарі військових спеціалістів і скласти перелік тих комунікативних одиниць, які для них були новими. Під час аудиторної роботи відібрані курсантами комунікативні одиниці були використані в рольових і ділових іграх – симуляціях ситуацій військових конфліктів на сході України, у Сирії, в Ізраїлі.

4. Технологія критичного мислення «Основні етапи» (“Milestones”).

Ця технологія спрямована на визначення послідовності дій у процесі вирішення певної військової проблемної ситуації. Для цього курсанти вибудовують план вирішення проблеми крок за кроком, обґрунтовуючи обрану послідовність. Наприклад, на занятті з географії майбутнім офіцерам ЗСУ було запропоновано виконати завдання щодо розмінування об'єктів у зоні проведення АТО без спеціальних знань військової топографії та споріднених наук.

5. «Мозкова атака» (“Brainstorming”).

Технологія колективного обговорення, пошуку рішень, що була використана під час аудиторних занять і здійснювалася через вільне накопичення ідей із певної теми, вираження поглядів усіх учасників. Це дало змогу групі курсантів використовувати свої інтелектуальні можливості для швидкого й ефективного знаходження спільного рішення запропонованих комунікативно-військових ситуацій.

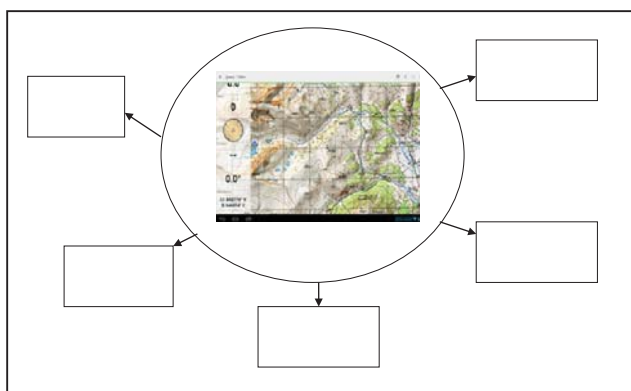
Наприклад, на занятті з української літератури курсантам потрібно було обговорити їх погляд та ідеї щодо впровадження механізму вивчення в закладах освіти сучасної історії України, пов'язаної з проведенням підрозділами ЗСУ операцій в ОРДЛО.

6. «Асоціювання» (“Association”). Технологія навчання, яка закликає курсантів вільно й відкрито висловлювати свої думки для визначення зв'язків між окремими поняттями, а тому сприяє розвитку соціальних, інформаційних, полікультурних компетентностей, спонукає майбутніх офіцерів до продуктивної діяльності, саморозвитку, самоосвіти. Технологія передбачає визначення основного поняття, формування переліку додаткових

понять, які мають прямий або асоціативний зв'язок із центральним поняттям, установлення зв'язків між усіма поняттями. Наприклад, на занятті з англійської й української мови за професійним спрямуванням курсантам було запропоновано визначити важливість застосування теоретичних і практичних знань з орієнтування на місцевості для виконання професійно-комунікативних завдань, пов'язаних із зоною проведення АТО.

Кожен майбутній офіцер мав можливість висловити власний погляд на те, що потрібно враховувати офіцерам і солдатам під час проведення військових дій у лісовій місцевості. Таким чином складалася асоціативна карта місцевості для проведення бойових дій.

7. «П'ятихвилинне есе» («Shortessay») – невеличкий твір, який використовується наприкінці заняття, щоб допомогти курсантам краще зрозуміти свої думки з вивченої теми та дати можливість викладачу проаналізувати, що відбувається на інтелектуальному рівні під час занять. П'ятихвилинне есе ставить перед курсантами два завдання: написати, що дізналися з теми; поставити запитання «Що залишилося незрозумілим». Ці відповіді викладачі можуть використовувати під час планування наступного заняття. Наприклад, на занятті з англійської мови курсантам потрібно було

написати п'ятихвилинне есе про необхідність розвитку професійно-комунікативних навичок у майбутніх військовослужбовців для ведення переговорів із мирним населенням на певній території.

Висновки з проведеного дослідження. Професійно-комунікативна компетентність майбутніх офіцерів є важливим чинником підвищення ефективності виконання ними службових завдань. Отже, використання зазначених технологій створювало сприятливі можливості для формування в курсантів навичок критичного мислення, які пов'язані з умінням добувати, опрацювати та використовувати інформацію з різних джерел, а також викладати результати її аналізу в стислій формі як під час онлайн-курсу «How To Become A Model Contemporary Officer» («Як стати ідеальним сучасним офіцером»), так і під час аудиторних занять.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берестецька Н. Модель підготовки курсантів-прикордонників до професійного спілкування. Збірник наукових праць / гол. ред. В. Балашов. Хмельницький: Вид-во Нац. академії Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2007. № 41. Ч. II. С. 78–81.
2. Власюк О. Україна в системі міжнародної безпеки: монографія. К.: НІПМБ, 2009. 450 с.
3. Павлюк Л. Формування навичок критичного мислення на уроках англійської мови: методичні рекомендації. Ківерці: відділ освіти Ківерцівської райдержадміністрації, 2014. 48 с.
4. Умінська А. Формування рефлексивної культури майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки: дис. ... на здобуття науки. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2017. 245 с.
5. Шалигіна Н. Стан розвитку комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів. Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. Київ, 2016. № 3 (5). С. 255–266.